

ЗНАЧЕННЯ ПРИВАТНИХ ТА ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Чепис О. І.,

старший викладач кафедри цивільного права
юридичного факультету
Ужгородського національного університету

Теорія інтересу є цікавою і базується, власне, ще на поглядах римських юристів. На запитання – чи дозволяє критерій інтересу розмежувати приватне й публічне право – можна дати позитивну відповідь: приватне право є сферою правового вираження переважно приватних інтересів, а публічне право – сферою правового вираження переважно публічних інтересів. Тобто приватні та публічні інтереси – різні сторони одного й того ж явища – суспільного життя. Соціальна обумовленість та призначення публічних начал у механізмі цивільно-правового регулювання економічного обігу виражається наступним чином: у сфері економічного обігу його суб'єкти для забезпечення можливості реалізації й захисту своїх прав і законних інтересів у сфері конкуренції, доступу до необхідних ресурсів і засобів змушені підкорятися встановленому державою порядку, що відбиває інтереси всієї економічної системи, типові законні інтереси її учасників.

Ключові слова: інтереси, приватні інтереси, публічні інтереси, приватне право, публічне право.

Теория интереса базируется еще на взглядах римских юристов. На вопрос – позволяет критерий ли интереса разграничить частное и публичное право – можно дать положительный ответ: частное право является сферой правового выражения преимущественно частных интересов, а право – сферой правового выражения преимущественно публичных интересов. То есть частные и публичные интересы – разные стороны одного и того же явления – общественной жизни. Социальная обусловленность и назначение публичных начал в механизме гражданско-правового регулирования экономического оборота выражается следующим образом: в сфере экономического оборота его субъекты для обеспечения возможности реализации и защиты своих прав и законных интересов в сфере конкуренции, доступа к необходимым ресурсам и средств вынуждены подчиняться установленному государством порядку, который отражает интересы всей экономической системы, типичные законные интересы ее участников.

Ключевые слова: интересы, частные интересы, публичные интересы, частное право, публичное право.

The theory of interest is interesting and actually more based on the views of the Roman lawyers. Asked whether the criterion of interest to differentiate between private and public law can give a positive answer: the right to a private sector legal expression mainly private interests and public law – the legal sphere of expression mainly public interest. That is, private and public interests – different sides of the same phenomenon – the social life. The influence of private interests in civil society is carried out in two directions. Firstly, they are his base. Second, private interests act as a driving force of this sphere of public life.

Key words: interests, private interests and public interests, private law, public law.

Проблема поділу права на публічне та приватне в даний час набуває все більшого теоретичного і практичного значення. Вона виникає при класифікації чинного законодавства, в ході теоретичних досліджень, що мають на меті вдосконалення правового регулювання, при тлумаченні правових норм. На теорії поділу права ґрунтуються деякі правозастосовчі акти, у тому числі й акти Конституційного Суду України.

Між тим, як відзначав Г. Шершеневич, незважаючи на всю очевидність такого поділу, з наукового боку до цих пір залишається не цілком з'ясованим, де знаходиться межа між приватним правом і правом публічним і які їх відмінні ознаки [1,19]. Сучасна наука також характеризується відсутністю загальноновизнаного розуміння з даного питання, що було відверто визнане ще О. Іоффе: “Протистояння приватного та публічного права продовжує діяти і в наші дні, залишаючись для доктрини такою ж загадкою, як і багато віків тому” [2,43].

Терміни “цивільне” та “приватне” право відомі з дуже давніх часів. Уже стародавні римські юристи оперують цими термінами, розділивши весь масив права на дві великі сфери – сфера права публічного (*jus publi-*

cum) і сфера права приватного, або цивільного (*jus privatum*, або *jus civile*). З тих пір цей поділ є надбанням юридичної думки, складаючи неодмінний базис наукової і практичної класифікації правових явищ [3,81]. Здобутки римських юристів із часом були перероблені та вдосконалені, однак єдності щодо критеріїв такого розподілу досягнуто не було. Дослідження наукової юридичної літератури дає підстави стверджувати, що на сьогодні можна виділити три основні теорії критеріїв поділу права на приватне та публічне, які сформувалися з часом: теорію методу правового регулювання; теорію предмету правового регулювання; *теорію інтересу*. Остання теорія є більш цікавою і суперечливою, на нашу думку, базується ще на поглядах римських юристів. За часів Римської держави питання публічного та приватного права найбільш широко викладено в концепції відомого римського юриста Ульпіана, який визначав, що право вивчається в двох аспектах, публічному та приватному. Публічне право, згідно з його концепцією, звернено на стан Римської держави в цілому, приватне ж стосується майнової вигоди окремих осіб. У цілому система права, за Ульпіаном, виглядала таким чином:

все право поділяється на право публічне і приватне. Останнє має своїми джерелами природне право, "право народів" і цивільне право [4,92]. Власне кажучи, *інтереси* приватних осіб не протиставляється *інтересам* держави і не знаходиться з ними в протиріччі, тому норми приватного права, оскільки вони продиктовані прямими чи безпосередніми *інтересами* приватних осіб, завжди більшою чи меншою мірою реалізують безпосередньо чи опосередковано *інтереси* всього суспільства. В той же час, норми публічного права направлені на здійснення *utilitas, interesiv* всіх приватних осіб. Тобто, визначення Ульпіана слід розуміти лише в тому сенсі, що в нормах публічного права про себе більш явно заявляють прямі *інтереси* держави (*res Romana*, Римська держава), в той час, як у нормах приватного права домінують безпосередні *інтереси* окремих осіб. За римськими уявленнями, ці дві категорії норм різні також із суб'єктивної точки зору: в якості таких, що належать до публічного права розглядаються всі норми, котрі регулюють відносини, у яких суб'єктом виступає держава [5,26].

Спробуємо з цієї точки зору розглянути підходи сучасних учених-правознавців. Так, зокрема, О.І.Харитоновна, зазначає, що якщо інтерес набуває приватно-правового характеру тільки будучи закріпленим у приватному праві, то в цьому випадку потрібно визнати визначальну роль останнього. А чим визначається якісна своєрідність самого приватного права? Намагаючись відповісти на це питання зіштовхуємось з проблемою замкнутого кола: приватно-правовий інтерес закріплюється приватним правом, яке, у свою чергу змістовно визначається приватним інтересом. Вихід із цього кола можливий не тільки шляхом його розриву в місці з'єднання інтересу із правом, як це пропонують деякі дослідники, але й виявленням більш глибокої підстави, що стоїть за цими феноменами [6,45]. На наш погляд, певну чіткість у розуміння ролі інтересів для поділу права на приватне та публічне, запропоноване французьким юристом П. Сандеуаром: "У романо-германській системі права приватне право являє собою політичний важіль регулювання інтересів приватних осіб, індивідів і груп, тоді як публічне право регулює колективні інтереси суспільства, узяті в цілому" [7,88].

Поділ права, заснований на інтересі, зазнає критики у двох основних випадках. У першому випадку сам поділ визнається, але підкреслюється його умовний характер. Прикладом може слугувати характеристика поділу права, наведена в юридичній енциклопедії: "Розмежування права на приватне й публічне досить умовне... Але все-таки поділ – це необхідно й практично корисно" [8,1071]. У другому – критерій інтересу в ньому повністю відкидається.

З цього приводу цікавою є думка, висловлена С. Алексеевим: "Жоден, навіть найідеальніший, відпрацьований закон, іменовані "цивільним", не може (та й не повинен) бути таким нормативним документом, що втілює приватне право, так би мовити, у чистому виді. Такого чистого цивільного закону в історії права не було, його немає зараз і не буде в майбутньому, особливо, якщо бачити реальний зміст цивільних

законів у даному суспільстві, їхнє застосування й дію" [9,57]. На цій підставі ґрунтується теза про умовності розподілу права на приватне й публічне. Якщо поєднання в галузях і сферах права приватно-правового й публічно-правового почало визнаватися як факт, то потрібно пояснити, що за цим стоїть. Джерело розподілу права потрібно шукати, керуючись соціально-юридичною концепцією правоутворення, у соціальних явищах, що обумовлюють право взагалі, приватне й публічне зокрема. За приватним і публічним правом стоять інтереси. Це зобов'язує нас глибше розкрити співвідношення приватного й публічного інтересів до того, як вони будуть опосередковані правом, і показати, як це впливає на перетворення їх, відповідно, у приватно-правові й публічно-правові норми [10,53].

Вплив приватних інтересів на громадянське суспільство здійснюється у двох напрямках. По-перше, вони становлять його основу. По-друге, приватні інтереси виконують роль рушійної сили розвитку даної сфери громадського життя. Вища цінність громадянського суспільства полягає в тому, що воно приборкує природний антагонізм між людьми й ставить його на службу культурі [11,227]. Це означає, що не тільки солідарність і доброзичливість, але й індивідуалізм, користь і особистий еґоїстичний інтерес є дійсною рушійною силою розвитку суспільства. Люди всередині "огорожі", що називається громадянським союзом, уподібнюються деревам у лісі, кожне з яких, саме тому що воно прагне відняти в іншого сонце й повітря, примушує його шукати ці блага, спрямовуючись усе вище, внаслідок чого вони виростають красивими й прямими [12,92].

З цього приводу Р. Ієринґ висловив таку думку: "У низинах приватного права, у дрібних життєвих відносинах повинна по краплі утворитися й зібратися та сила, повинен поступово накопичуватися той моральний капітал, якого потребує держава, щоб робити за допомогою нього великі операції для своїх цілей. Приватне, а не державне право є школа політичного виховання народів... Деспотизм завжди починав із зазіхання на приватне право, з насильства над окремими особами; коли його робота тут закінчена, дерево валиться само собою" [13,12].

Взаємовідносини інтересів суспільства в цілому та окремого суб'єкта такі, що вони можуть збігатися, розрізнятися або навіть перебувати в протиріччі. Але якщо вони збігаються і окрема особа усвідомлює, приймає й переслідує суспільні, державні інтереси як свої власні, то якими варто вважати ці її інтереси? Тут тотожність частини й цілого, обумовлена їхнім взаємовпливом. Ці інтереси будуть приватними за суб'єктом й публічними за змістом. З іншого боку, держава в особі окремих своїх службовців, органів, структурних елементів може керуватися аж ніяк не інтересами всього суспільства, а можливо навіть і такими що суперечать їм (наприклад, інтересами певної групи осіб). У підсумку виходить ситуація, коли інтерес буде публічним за суб'єктом, але приватним за своїм змістом.

Водночас ряд авторів (С. Зінченко, Д. Шапсугов та С. Корх, Ю. Тихомиров та ін.) звертають увагу на склад-

ність проб інтересів. інтерес як інтерес, е Вона "не на угоду їх узгодже дрзняється вні мікро реважно п вагою пр рівні пере ція якого та держав ну речей с кої діяльн ну правов вуватися с

Отже вироблені шається о тересу від вання, згі ному блаі Тим часо зникає, я вання не суспільни ним прав регулюю: індивідуа правом с люють ві ства в ці інтересів, ношенні дотримає при регу, часто – н ного інте

Доск підходів права міс на [19,21] приватно їхньої як тивні пр що підля дві форми зобов'язу певним ч що встан зитивний чи разом визначит правовід тасва: "П тури, моєтьс із д лічного і

ність проблеми співвідношення приватних і публічних інтересів. Держава тепер не може розглядати публічний інтерес як владно-примусовий, залишаючи приватний інтерес, економічну свободу за межами свого впливу. Вона "не придушує та не підкорює приватний інтерес на угоду публічному інтересові, а застосовує механізм їх узгодження" [14,9]. Співвідношення цих інтересів відрізняється в залежності від економічного рівня: "на рівні мікроекономіки основу господарювання складає переважно приватне підприємництво" з відповідною перевагою приватних інтересів, а "на макроекономічному рівні переважає загальний, публічний інтерес, реалізація якого відбувається у взаємодії суб'єктів приватного та державного господарювання. Підсумком такого стану речей стає приватнопублічний характер" господарської діяльності, усі учасники якої (включаючи і соціальну правову державу) мають рівною мірою підпорядковуватися суспільному господарському порядку [15,70].

Отже, критерій інтересу (як історично перший, вироблений юридичною наукою) був і сьогодні залишається об'єктом критики. Проте критика критерію інтересу відноситься, як правило, до такого його трактування, згідно з яким "публічне право служить загальному благу, цивільне – приватним інтересам" [16,685]. Тим часом відзначена вразливість критерію інтересу зникає, якщо інтерес розглядати як критерій розмежування не підсистем права, а регульованих ним галузей суспільних відносин. Положенню про те, що приватним правом слід називати систему правових норм, що регулюють відносини, в яких переважно реалізуються індивідуальні інтереси їх учасників, тоді як публічним правом слід називати систему правових норм, які регулюють відносини, в яких реалізується інтерес суспільства в цілому, не можна протиставити тезу про баланс інтересів, оскільки реалізація в приватному правовідношенні приватного інтересу не суперечить вимогам дотримання балансу інтересів приватного права, яке при регулюванні приватних відносин може, а досить часто – навіть повинно відступити від захисту приватного інтересу на користь публічного [17,102].

Досить повний огляд і глибокий аналіз основних підходів до проблеми поділу приватного й публічного права містяться в роботах О. Іоффе [18,234], М. Кулагіна [19,212], Б. Черепакіна [20,310]. Для публічного й приватного права особливе значення в плані вираження їхньої якісної специфіки мають імперативні й диспозитивні приписи. Імперативні задають правила поведінки, що підлягають безумовному виконанню. Вони мають дві форми вираження й використовуються, по-перше, як зобов'язуючий припис, що встановлює обов'язок діяти певним чином, по-друге, як забороняючий – здійснення, що встановлює заборону на, які-небудь діяння. Диспозитивний припис встановлює варіант поведінки, надаючи разом з тим суб'єктам можливість на власний розсуд визначити взаємні права й обов'язки в конкретному правовідношенні [21,90]. Таку думку виразила Т. Нешатаєва: "Право як загальнолюдська категорія (типу культури, мови й т.д.) у структурному плані завжди складається із двох груп – норм приватного права й норм публічного права. Ці групи різняться методами правового

регулювання – узгодженням волі (договором) та прямим волевиявленням (законом, указом й ін.)" [22,39].

На думку В. Горбунова, будь-який публічний інтерес складається із суми приватних інтересів. Через це кожен інтерес одноосібного суб'єкта, взятий окремо, є приватним інтересом. Приватним інтересом буде тоді, коли благо одержує конкретна особа. Якщо суб'єктом є народ у цілому, то даний суб'єкт буде мати тільки публічний інтерес. Якщо ж розглядати конкретну особу, окремо із всієї сукупності осіб, включених у масовий суб'єкт (народ), то задоволення інтересу завжди буде приватним [23,125].

Нерідко реалізація публічних інтересів є умовою реалізації приватних інтересів. Так, умовою реалізації приватного інтересу з одержання конкретним громадянином вищої професійної освіти є реалізація публічного інтересу з організації системи вищої професійної освіти. Можлива також і зворотна ситуація, коли при реалізації приватного інтересу реалізується публічний інтерес. Так, визнання органом конституційної юрисдикції наявності приватного інтересу призведе до того, що інші особи, які володіють схожим інтересом, будуть мати вже публічний інтерес. Тим самим за допомогою реалізованого приватного інтересу буде реалізовуватися публічний інтерес. У цьому зв'язку особа, що звернулася в даний орган за захистом свого інтересу, фактично одночасно є не тільки носієм приватного інтересу, але й представником інтересу невизначеного кола осіб. Тому при захисті приватного інтересу предметом захисту стає також і публічний інтерес.

З даного питання в літературі висловлюються й інші думки. "На стадіях правотворчості, – вважає Г. Мальцев, – втрачається зміст протиставлення, а може бути, і сам поділ приватних і публічних інтересів" [24,14]. Протиставляти їх, звичайно, не треба. Але як їх гармонійно поєднати в праві та за допомогою права, попередньо не розрізавши? Нам це видається неможливим.

Таким чином на запитання чи дозволяє критерій інтересу розмежувати приватне й публічне право можна відповісти наступним чином. Використання запропонованого критерію визначення вмісту поняття "приватні правовідносини / публічні правовідносини" є відомою ідеалізацією даних явищ. Проте у сфері суспільних наук будь-які класифікації неминуче передбачають абстрагування від деяких особливостей, а закономірності відрізняються імовірним характером. Отже, визнаючи приватне право сферою правового вираження переважно приватних інтересів, а публічне право сферою правового вираження переважно публічних інтересів, ми повинні визнати, що формулювання Ульпіана, власне кажучи, вірне. В аналізі матеріалу в рамках діючого права незаперечні переваги в розмежуванні приватного й публічного права, порівняно з матеріальним підходом, проявляє формальний підхід. Це обумовлено формальним характером права. Відображений у ньому матеріальний зміст, предмет регулювання "закодовані" у нормативно-правових приписах. Ось чому в аналізі позитивного права цілком обґрунтовано уявляється ідея визначальної ролі формального критерію розмежування права на приватне й публічне.

Слід зазначити, що розкриття способів взаємодії приватного й публічного в механізмі нормативно-правового регулювання економічного обігу становить особливий інтерес тому, що дотепер дискутується питання про нездатність цивільного законодавства, заснованого на принципах приватного права, ефективно регулювати відносини економічного обігу, що носять комплексний характер.

Цю думку розділяє Є. Скурко: "...чіткий розподіл права на публічне й приватне вже не працює. Якщо відразу після реформ ми різко "кочнулися" убік, думаючи, що в нас більше приватно-правового, ніж публічно-правового, то пізніше з'ясувалося, що нами була недооцінена роль публічно-правових регуляторів. Виявилося, що ми приділяли велику увагу приватно-правовим регуляторам, практично залишивши без уваги регулятори публічно-правові."

Схожу думку, але дещо в іншій формі, висловлює О. Вінник, яка вважає, що результатом ігнорування публічного інтересу або спільного блага в Україні та інших державах пострадянського простору стало розбалансування приватних і публічних інтересів на користь перших і в результаті стрімке – протягом кількох років, а то й місяців – збагачення окремих осіб за рахунок часом штучно "розкрученої" інфляції, напівлегального пограбування більшої частини населення, зростання економічної злочинності [25,91]. Це стало можливим через недооцінку публічно-правових засад регулювання ринкових відносин, що відбилося на якості законів та інших нормативно-правових актів, які приймалися з початком економічної реформи. При цьому прибічники вільного ринку посилювалися на досвід країн традиційно розвинених ринкових відносин, який нібито підтверджує пріоритет приватних інтересів, саморегулювальні властивості ринку і відповідно – шкідливість його державного регулювання. На думку значної частини представників цивілістики, такий ринок потребує саме цивільного права з його принципами недоторканності права власності, свободи договорів, рівності всіх учасників ринкових відносин як суб'єктів цивільного права, неприпустимості свавільного втручання в приватні справи тощо [26,21].

Цивільний кодекс є комплексним нормативно-правовим актом, норми якого носять не тільки приватно-правовий, але й публічно-правовий характер [27,21]. Визнання цього очевидного факту означає, що вирішення проблеми вдосконалення правового регулювання відносин економічного обігу вбачається можливим шляхом використання деяких публічно-правових засобів у рамках діючого цивільного законодавства [28,179]. Сьогодні соціальна обумовленість використання публічно-правових засобів у механізмі цивільно-правового регулювання визнають всі дослідники даної проблеми, розглядаючи її, як правило, у контексті соціально-правового призначення публічно-правових засобів у цьому механізмі [28,180]. Дискусії ведуться тільки щодо ступеня, напрямків, форм і методів використання цих засобів. Відзначається, що соціальний лад, заснований тільки на приватно-правових або тільки на публічно-правових началах, не веде до гуманного суспільства. В обох випадках благі наміри ведуть до знищення особистості.

А без особистості немає й не може бути громадянського суспільства, тому що без неї неможливий розвиток і прогрес. Спроби розглядати публічне й приватне право в контексті протиставлення й штучної ізоляції не відповідають загальному змісту правового регулювання [29,42]. Приватні та публічні інтереси – лише різні сторони одного й того ж явища – суспільного життя.

У сфері економічного обігу його суб'єкти для забезпечення можливості реалізації й захисти своїх прав і законних інтересів у сфері конкуренції, доступу до необхідних ресурсів і засобів змушені підкорятися встановленому державою порядку, що відбиває інтереси всієї економічної системи, типові законні інтереси її учасників. У той же час держава бере на себе обов'язок забезпечувати згаданий порядок [30,94]. Приблизно так само розглядають проблеми соціальної обумовленості й призначення публічних начал у механізмі цивільно-правового регулювання економічного обігу й ряд інших авторів [31,6].

У цьому зв'язку досить актуальною методологічною проблемою постає проблема меж використання публічних засобів у цивільно-правовому регулюванні. У її рамках виділяються два основні аспекти. Інтегральним критерієм ступеня допустимості використання в сфері цивільно-правового регулювання публічних начал виступає категорія інтересу суб'єктів права, що є найважливішою вихідною домінантою, індикатором соціально-економічної активності. Поки в економічних суб'єктах зберігається ринкова мотивація, тобто не порушується приватний інтерес їхньої участі в цивільних відносинах, що піддаються правовій регламентації з використанням публічних начал (або, принаймні, публічні потреби пов'язуються з даним інтересом), способи правового регулювання в цілому здатні залишатися цивілістичними. Але, якщо публічні начала починають придушувати приватний інтерес, превальювати щодо нього або витіснити його, власники останнього або добровільно відмовляються від участі в цих відносинах, або, залишаючись у системі ринкових координат, ідуть у тіньову економіку. Висловлюється побоювання, що під впливом поточних причин публічно-правова константа сучасної економічної політики буде ставати домінуючим началом щодо її приватно-правових принципів [31,78].

Проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки. Визнаючи приватне право сферою правового вираження переважно приватних інтересів, а публічне право – сферою правового вираження переважно публічних інтересів, ми повинні визнати, що формулювання Ульпіана, власне кажучи, вірне. Саме приватний інтерес становить основу приватного права в генетичному аспекті, у плані його формування та розвитку його соціального змісту.

Розкриття співвідношення приватного й публічного інтересів до того, як вони опосередковуються правом, дозволяє показати, як це впливає на перетворення їх, відповідно, у приватно-правові й публічно-правові норми. Релятивізм проявляється в наступному: будь-який приватний інтерес може бути зведений, розглянутий або представлений у якості публічного, тому що для соціального цілого дуже часто важливий і окремий, приватний інтерес. І навпаки: публічний інтерес без доведення його до якого-небудь окремого, приватного інтересу стає безглуздим, беззмістовним.

Соці
засобів у
виражаю
публічни
метою йо
Меж
правовом

СП

1. Шер
2. Йоф
3. Покр
4. Харі
5. Сані
6. Харі
регіс
7. Сані
8. Росс
9. Алеі
10. Корі
взаі
11. Четі
12. Кані
13. Ієрі
14. Зінч
праі
15. Знаі
188с
16. Мур
М.,
17. Іван
наул
18. Йоф
исті
19. Кул
20. Чер
21. Пер
Н.Н
22. Неп
взаі
23. Гор
// М
24. Мал
25. Він
тові
26. Але
27. Яко
Пра
заш
екоі
Т.М
мал
28. Хав
екоі
29. Ага
30. Неп
Гос
пуб
Ме:
31. Буб
дея
соц
пра
М.,
Пре

Соціальна обумовленість і призначення публічних засобів у механізмі цивільно-правового регулювання виражаються в необхідності узгодження приватних і публічних інтересів учасників економічного обігу з метою його ефективного функціонування.

Межі використання публічних засобів у цивільно-правовому регулюванні визначаються станом, особли-

востями й умовами розвитку економіки. У тих країнах, де ринок сформувався й основні принципи ринкової економіки ефективно функціонують, використання публічно-правових засобів зведено до мінімуму. Там, де йде процес становлення ринкової економіки, є особливості історичного й географічного характеру, роль публічно-правових засобів досить істотна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. Т. 1. – М.: Статут, 2005. – С. 19
2. Иоффе О.С. Гражданское правоотношение. Критика теории «хозяйственного права». – М.: Статут, 2000. – С. 43.
3. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. – М.: Статут, 2001. – 353 с. – С. 81.
4. Харитонов Е.О. Основы римского частного права. – Ростов-на-Дону, 1999. – 281 с. – С. 92-93.
5. Санфилиппо Чезаре. Курс римского частного права. – М., 2002. – 217 с. – С. 26-27.
6. Харитонов О.І. Поділ права на приватне та публічне: теоретичні питання // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. – 2003. – № 1. – С. 45 – 47. – С. 45.
7. Санлеувар П. Введение в право. – М., 1994. – 251 с. – С. 88
8. Российская юридическая энциклопедия. – М., 1999. – 2510 с. – С. 1071
9. Алексеев СС. Частное право: Научно-публицистический очерк. – М., 1999. – С. 57.
10. Корельский В.М. О сочетании частного и публичного в праве // Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики. – Екатеринбург, 1999. – С. 53.
11. Четверин В.А. Гражданское общество // Юридическая энциклопедия. – М., 2001. – 810 с. – С. 227
12. Кант И. Сочинения в 4-х томах на русском и немецком языках. – М., 1994. – Т. 1. – С. 91-93
13. Иеринг Р. Ф. Борьба за право. Перевод с нем. – М., 1874. – 77 с. – С. 12.
14. Зинченко С.А., Шапугов Д.Ю., Корх С.Э. Предпринимательство и статус его субъектов в современном российском праве. – Ростов-на-Дону: СКАРГ, 1999. – 198 с. – С. 9.
15. Знаменский Г. Л. Совершенствование хозяйственного законодательства: Цель и средства. – К.: Наукова думка, 1980. – 188с. – С. 70-71.
16. Муромцев С. А. Определение и основное разделение права // Избранные труды по римскому и гражданскому праву. – М., 2004. – С. 685
17. Иванов С.О. До питання поділу юридичних осіб на юридичних осіб приватного та публічного права // Університетські наукові записки. – 2005. – № 3 (15). – С. 100-106. – С. 102.
18. Иоффе О.С. Правоотношение по советскому гражданскому праву // Избранные труды по гражданскому праву: Из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории «хозяйственного права». – М., 2000.
19. Кулагин М.И. Избранные труды. – М., 1997. – 212 с.
20. Черепяхин Б.Б. К вопросу о частном и публичном праве. – М., 1994. – 310 с.
21. Перпин М.В. Частно-правовой интерес: понятие, правообразование, реализация: Дис... канд. юр. наук. – 12.00.01. – Н.Новгород. – 2004. – 198 с. – С. 90.
22. Нешатаева Т.Н. О соотношении публичного и частного в праве // Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики. – Екатеринбург, 1999. – С. 39.
23. Горбунов В.А. Соотношение частного и публичного интереса в конституционном законодательстве Российской Федерации // Материалы докладов XIV Международной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых. – М., 2007. – 125 с
24. Мальцев Г.В. О субъективных публичных правах // Интерес в публичном и частном праве. – М., 2002. – С. 14.
25. Вінник О.М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах: Дис. ... докт. юр. наук. – К., 2004. – С. 91.
26. Алексеев С.С. Гражданское право в современную эпоху. – М.: Юрайт, 1999. – 40 с. – С. 21.
27. Яковлев В.Ф. Отраслевая дифференциация и межотраслевая интеграция как основы системы законодательства // Правоведение. – 1975. – № 1. – С. 18; Попондопуло В.Ф. Частное и публичное право как отрасли права. Цивилистические записки. Межвуз. сб. науч. тр. – М., 2003. – С. 32; Кутузов И.А. Нормативные основы гражданско-правового обеспечения экономической безопасности Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2006. – С. 88; Ершова И.В., Иванова Т.М. Предпринимательское право. – М., 2000. – С. 14; Супатаев М.А. Актуальные проблемы правового регулирования малого предпринимательства. Правовое регулирование малого предпринимательства. – М., 2003. – С. 20, 21.
28. Хавкин В. Способы взаимодействия частного и публичного права в механизме нормативно-правового регулирования экономического оборота // Актуальні проблеми політики. 36. наук. Праць. Вип. 8. – Одеса, 2000. – С. 177-180. – С. 179.
29. Агарков А.А. Ценность частного права // Правоведение. – 1992. – № 1. – С. 40-42.
30. Нерсесянц В.С. Философия права. – М., 1997. – С. 17; Мамут Л.С. Социальное государство с точки зрения права // Государство и право. – 2001. – № 7. – С. 6; Вінник О.М. Системний підхід к разрешению проблемы гармонизация публичных и частных интересов в хозяйственной деятельности. Социальная роль права: история и перспективы. Мат. Межд. конф. / Под ред. Ю.И. Скуратова. – М., 2003. – С. 88-100.
31. Бублик В.А. Публично- и частно-правовые начала в гражданско-правовом регулировании внешнеэкономической деятельности: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. – Екатеринбург, 2000. – С. 11, 12, 19, 20; Иванова С.А. Принцип социальной справедливости в гражданском праве России. – М., 2005. – С. 290; Щенникова Л.В. Принципы гражданского права: достижения цивилистики и законодательный эффект. Цивилистические записки. Межвуз. сб. науч. тр. Вып. 2. – М., 2002. – С. 56; Лаптев В.В. Современные проблемы предпринимательского (хозяйственного) права. Предпринимательское право в XXI веке: преемственность и развитие. – М., 2002. – С. 6.